

Ս. Նշան եկեղեցեալ: — Յարեւելից քաղաքին ձգին պարտեզը և այգիք զուարճալիք և բարեջուրք երկ-
 ժամեայ տարածութեամբ, Էփէֆանս կոչեցեալ, և ՚ի
 Տաճկաց Պաշուր, յորս ցրուեալ կան և գետըք փո-
 քունք կամ հանդրուանք Հայոց. յորոյ մի է և Ա-
 իւրի ՚ի Չիւրեմ լեւին. յորում ՚ի վիմի մեծի որ կո-
 չի Աիւրիւս, տաշեալ կայ տախտակ մեծ և արձան
 բեւեռագիր 14 1/2 ՚ի բարձրութիւն և 6 ՚ի լայնութիւն,
 95 սող բան, երկարագոյն քան զյոյժն յարձանա-
 գրութեանց կողմանցս. այլադիք Մէհէր-գաթիւս
 կոչին զայն, և կարծեն տրամ և մուտս ստորերկրեայ
 ապարանից. և են խի ՚ի թիկանց լեւինն մուտք ան-
 ձաւաց, այլ անգնալիք, ևս և կիսաքանդ աշտիճանք
 և նստարանաձե տախտք քարակոտըք:

91. Ի հիւսիսակողմն վանայ՝ կիսաժամաւ հեռի
 ՚ի քաղաքէն կայ Աւան գիւղ, որ և նաւահանգիստ
 համարի քաղաքին, վասն այնորիկ և խիւլեւ-գէշի-
 կոչն ՚ի Տաճկաց, և արևմտեան հիւսիսային դուռն
 քաղաքին՝ Իւլեւ գաթիւս. աստի ՚ի Գատուան լինին
 երթեւեկք նաւաց, և կշիւ հանդէպ իրերաց կան եր-
 կոքին նաւահանգիստքն: Սակաւուք հեռի յելից հիւ-
 սիսայ կայ Լէւս կամ Լէւս գիւղ փոքրիկ, ուր ասեն
 Շամիրամայ տուեալ լիզուլ զսպիս Գեղեցիկն Արայի,
 և վասն այսորիկ գեղն անուն: Յորմէ ժամաւ և կի-
 սով վերագոյն կայ Մարմէ գիւղ, առ համանուն գե-
 տով որ և Գարալայ. և է ձկնատեան, այսինքն որ-
 սարան սառեի ձկան: — Իբրև հինգ ժամաւ ևս վե-
 րագոյն կայ անուանին Աիւ-ի ՚ի ներքոյ պարանոցա-
 ձև երկրեալ մասին ծովուն. բերդ նորա հոր թուի
 գրանեալ ՚ի ջուրն բարձրացելոց, և սպառաժն մերկ
 կարկառի ՚ի նոյն, ոչ ինչ կարի հեռի ՚ի Լիմն կղզոյ:
 Ութմանիկ անուն տոհմ այլադիքի տիրէր գաւառին
 Ալիոյ կամ ԵՐԳՐԻՆ ՀԱՄԿՈՅ, որպէս և կոչին, յի
 դարու, այլ Գազիկ թափեաց ՚ի նոցանէ, և կրկին
 ամրացուցեալ եղև պատասարան ՚ի լճնամեաց դարս
 յոյժն: — Ի սպառաժած հիւսիսակողման վիճակին
 վանայ և ՚ի հարաւոյ Բերկոյ կայ Տիւրմայր կամ
 Տիւրմէր ուխտ, յորոյ եկեղեցւոյն պահի գլխապատ
 Տիրամօր մերոյ, բերեալ որպէս ասեն ՚ի թագէէ, և
 ուխտաւորք՝ մանաւանդ վերաւորք և խեղանդամք գի-
 մեն անդր ՚ի բժշկութիւն: — Ի հարաւակողման վա-
 նայ նշանաւոր տեղիք են Կաշիւս և Կապուսաճանի,
 ժամաւ և կիսով հեռի ՚ի քաղաքէն, և մերձագոյն ևս
 գեան Հորգամու յանուն Հորգոմ կամ խորգոմ գեղը,
 որ ՚ի Հայոց Չորոյ եկեալ լծափի ՚ի ծովն: — Ի հա-
 րաւոյ սոցա իբր վեց միոնու հեռի ՚ի վանայ է Աւ-
 րաթի կամ Արաթի աւան, գեղեցիկ գասասկերտ
 Արտաշեսի Բ և զբոսարան պարտիզաց նորա, Զար-
 կոչեցեալ ՚ի նմանէ, որ կրկին վայելացեալ շինու-
 թեամբք ՚ի հարստութեան Արծրունեաց, այժմ
 անջբացեալ է, բայ ՚ի զուարթարար գեղոյ և վայե-
 լից գրախոյն. սպառաժք ՚ի թիկանց կան նորա,
 յորոց բլտեն և աղբերք, և ՚ի քարինս երկին հեռք
 արտաշեսեան մեծագործ ազուգայից ջրոց, և ստորև
 արձանագիր մի բեւեռաձև. ցուցանեն անդ և զաղ-
 բերն՝ առ որով անէծ Ս. Յակոբ Մճբնեցի զլիտի
 լուացարար այլիւսն: Ընդ անգաստան Արտամե-

տայ անցանէ և Շարիմայ ջուրն վտակիկ պայծառ,
 ազուգայիք ընդ քարաժեռու բերեալ ՚ի հարաւոյ
 կուսէ, և անցեալ խաղայ ՚ի սահման քաղաքին և
 թափի ՚ի ծով. յեղք նորին ՚ի հարաւոյ կուսէ Ար-
 տամեայ ՚ի վերայ ճանապարհին Ոստանայ ՚ի վիմի
 կայ արձան բեւեռագիր՝ Գլուարա կոչեցեալ, ընդ ու-
 ռով ասեն լինել զգանձա Շամիրամայ: — Ի հարա-
 ւային ծայր վիճակին առ խոշապ գետով կայ Անգր
 գիւղ և վանք. յեկեղեցւոյն ՚ի վիմէ միոյ օծելոյ ՚ի
 Ս. Թագէէ, որպէս ասանդեն, քամի իւղ ինչ որ-
 պէս քերան կայլակեալ: — Յայնկոյ գետոյն ՚ի ստ-
 րոտս Արտոս լեւին կայ Սղիւս և Կազկաշէն:

92. Յարեւելակողմն վանայ նշանաւոր է անուա-
 նին Աւրաթ լեռն երկայնանիստ, մերկ և ապա-
 ուած, կրկին կաարք, որոյ առաջակողմն Ներսիս
 Աւրաթ կոչն և ցածագոյն է, յետակողմն վերին
 Աւրաթ իբրև 11000՝ բարձր. ՚ի Ներսիս կայ ուխտն
 Ս. Նշան, վասն ՚ի նմս պահելոյ դարս բազումս խա-
 չին Ս. Հաիփսիմայ, որ և Պատրնիկեայ խաչ. գե-
 ղագիտակ անսլարանաւ և եօթն քարաշէն յարակից
 եկեղեցեոք, վասն որոյ և Եւթի-գիւլեւէր կոչն յայլ-
 աղբեաց. երկուքն զատուցեալք են ՚ի հիգիցն և
 հնաշէնք են Ն. (981) թուականաւ, այլ ոչ անա-
 զարտք. ՚ի միւսն են գերեզմանք Սենեքերիմայ ար-
 քայի Արծրունոյ և Պետրոսի Գետադարձի, որոյ
 խաչն պահէր աստ, և այժմ ՚ի վան փոխադրեալ է.
 արտաքոյ վանացն են Ուրբալայ ճգնարանք Հաիփ-
 սիմանց: Ի վերինն վարադ՝ որ դժուարակոխ է և
 սագաթնն գրեալ ձամակ ձիւնապատ, կայ աւե-
 րակ վանացն, յոր թուուցեալ ՚ի բարձուէ եմուս
 Ս. Նշանն Հաիփսիմայ, որ թաղեալ կայր ամս ա-
 լելք քան զ՝350 և յայնեցաւ թողկայ ճգնաւորի
 յամին 655, որոյ և ճգնութեան տեղին Գալիլիս
 կոչն ՚ի վերայ եկեղեցւոյն, և վերագոյն ևս յափա-
 փայս դժուարինս են վայրք ապաւնի Հաիփսիմանց.
 խի ՚ի ձորավայր զառէջս լեւինն՝ Ս. Գրիգոր մեհա-
 ստան, ուր ասի եզեալ Սրբոյն զհոգաթափ և զիող-
 պատ Կուսին օրիորդի. և խոնարհացոյն առ Շուշան
 գիւղիկ կայ Կարաբաղ Ապոստոմի վանք. երկրքին
 սոքա և եօթանեքն եկեղեցիք՝ Ներքնոյն վարագայ
 և երեք վերնոյն՝ տեղիք են 12 սեանցն լուսեղի-
 նաց կամարակալելոց՝ զոր ետես թողիկ ՚ի տեսեանն
 ընդ խաչին, և շինեցան եկեղեցիք ՚ի նիւս նոցին. և
 տն կարգեցաւ յեկեղեցիս Հայոց յիշատակաւ խա-
 չին: Վանացս վարագայ հայր էր Տաճատ յԼ գա-
 րու խմաստուն վարդապետ, որ գրեաց վիպաբանու-
 թիւնս սրբոց, և յիւէ զնախորդս իւր հարս տան:
 Յեկեղեցիս վարագայ և Շուշանց գեղը, որպէս և
 ՚ի մերձակայնն Կապուսից և Սեփփէի գտանին քա-
 րինք բեւեռաձև արձանագրութեամբք: Մերձ Գոխ-
 պանից և Ս. Գրիգոր վանաց է Անթիպան գիւղ,
 յորում մեհեան էր Ահիլասեան զից ՚ի հնուն:

93. Ի ծովուն վանայ չորք կղզիք են այժմ, այլ
 ՚ի հնուն թուին աւելի լեալ. գլխաւոր կղզեացս է
 Ալեմար ՚ի հարաւակողմն արեւելից ծովուն, իբրև
 ժամաւ հեռի ՚ի ցամաքէն. շինեալ նախ ՚ի Բարդա-
 վրանայ Ռշտունեաց նահապետ առ Տիգրանաւ